

Asekätkentä eli hajavarastointi

Kun sotatoimet vuonna 1944 lähenivät loppuaan, oli Suomen poliittinen asema varsin huono. Merkittäviä tukijoita ei löytynyt miltään taholta. Pelättävissä oli maan miehitys. Sen vuoksi ryhtyivät muutamat päämajan upseerit suunnittelemaan ja toteuttamaan armeijan asevarastojen hajasijoittamista ympäri maata pieniin eriin.

Tämä tehtävä ei ollut päämajan virallisia asioita, vaan upseerit toimivat siinä käskyvallan ulkopuolella. Asekätkennän sisärengas säilyi luonteeltaan epävirallisena koko toimintansa ajan. Partisaaniluonteisen toiminnan tarpeisiin varatut aseet eivät saaneet näkyä armeijan luetteloissa. Aseita ei tarkoitettu hyökkäys eikä vallankaappaus toimiin.

Kun suojeluskuntien asevarastot purettiin ja armeijan asevarastoja järjesteltiin sodan loputtua, tarjoutui tilaisuus siirtää osa aseista pois virallisista luetteloista, pienien henkilöryhmien varastoihin ja kätköihin. Näihin tehtäviin koetettiin valita luotettavia henkilöitä, jotka olivat tunnettuja esimerkiksi suojeluskuntatoiminnasta. Kätkijäin poliittiseen taustaan kiinnitettiin luonnollisesti huomiota. Toiminta on leimattu oikeistopiirin asiaksi, mutta mukana oli myös sosialisteihin lukeutuvia henkilöitä.

Sijoitettavat aseet olivat pääasiassa kevyitä, jalkaväen käyttöön tarkoitettuja kivääreitä ja konepistooleita sekä niihin kuuluvia ammuksia monien pataljoonien tarpeisiin. Myös nuorempaa kalustoa, kuten esimerkiksi sinkoja, kätkettiin. Paitsi aseita varastoitiin myös ruokasäilykkeitä, koska ajateltiin voittajan miehittävän maan hyvinkin pian. Varastoituna oli myös polttoainetta ja vaatteita.

Valvontakomissio herää

Tässä toiminnassa kävi niin kuin jo Raamatusta tiedämme, että joku myi asiansa hernerokasta. Kun elintarvikkeista oli pulaa, hakivat jotkut Oulun suunnalla hajavarastoinnissa mukana olleet henkilöt kätköissä olevia säilyke- elintarvikkeita ja myivät niitä omiksi tuloikseen. He ryhtyivät harjoittamaan myös kiristystoimia organisaation johtajia kohtaan, mutta huonolla menestyksellä. Kun kiristys ei onnistunut, tehtiin ilmianto, jolla herätettiin valvontakomissio.

Silloin varastoja alettiin siirtää, purkaa ja hävittääkin, jolloin aseita löytyi myös maastosta. Kiinnijoutumisen pelosta haluttiin irti jopa koko kätkentätoiminnasta ja aseita vietiin takaisin varikollekin. Monet taisivat toimia lähes paniikissa. Esimerkiksi kotitaloni metsästä, Lapuan rajalta löytyi laatikoita, jotka sisälsivät toimintakuntoisia konepistooleita. Tässä vaiheessa alettiin myös ylläisesti puhua asekätköistä ja –kätkijöistä.

Valvontakomissio vaati hajavarastoinnissa mukana olleille rangaistuksia, mutta Suomessa ei ollut edes lakia sitä varten. Voimassa olevan Suomen lain mukaan armeijan aseiden hajavarastointi ei ollut millään lailla rikollista toimintaa. Jotta oikeustoimiin voitiin ryhtyä, säädettiin sitä varten laki, taannehtivasti. Syytettynä oli 2122 henkilöä, joukossa 9 naista.

Erilaisia tuomioita luettiin lähes 1500 henkilölle. Asekätkentäoikeudenkäynti oli Pohjoismaiden suurin tähänastinen oikeusprosessi.

Kauhavalla hajavarastointia tehneet suojeluskuntaveteraanit Jaakko Kangasluoma, Kaarlo Mäenpää, Juho Niemi, Erkki Passila, Kosti Pollari ja Juho Ranta saivat parin kuukauden ehdolliset tuomiot, mutta Paavo Mannila, joka johti toimintaa, sai neljän kuukauden tuomion, josta hän istui kolme. Edellisten lisäksi muitakin kauhavalaisia oli pidätettyinä ja syytettyinä, mutta todisteiden puutteessa tuomiota ei heille luettu. Tutkintovankeus kesti yleensä useita kuukausia, mikä jo sinänsä oli melkoinen rangaistus pelkästä epäilystä. Monilla tutkijoina toimineilla ei ollut minkäänlaista pätevyyttä työhönsä. Sattuipa niinkin, että kuulusteltava itse kirjoitti pöytäkirjan, kun kuulustelija ei osannut. Useimmat tutkijat oli valittu poliittisin perustein tehtävänsä.

Vielä vuosikymmen näitten tapahtumien jälkeen näistä asioista on puhuttu varsin vähän. Toiminta on koettu jotenkin rikolliseksi, kun kerran vielä linnaakin tuli mukana olosta. Vasta nyt tästä asiasta puhutaan avoimesti.

Kun kommunistit suunnittelivat vuonna 1948 vallankaappausta, löytyi vielä edelleen aseita kätkestä, yksi oli jopa hautausmaalla ja paljastui hautaa kaivettaessa. Löydöt aiheuttivat epävarmuutta kaappauksen suunnittelijoille. Ei tiedetty, kuinka paljon aseita kätkössä vielä olikaan. Kätköt osoittivat myös sen, että suomalaiset eivät olleet halukkaita siirtymään kommunismiin.

Kun eversti Valo Nihtilä, yksi kätkennän valmistelijoista, oli erotettu armeijan toimestaan ja tuomionsa kärsittyään oli Pariisissa työasioissa, tuli kommunistijohtajanakin tunnettu Arvo ”Poika” Tuominen varta vasten häntä tapamaan. Tuominen halusi henkilökohtaisesti tulla kertomaan, että asekatkenta-toiminta pani Neuvostoliiton kaappaussuunnittelijatkin epäilemään kaappauksen onnistumista ja koko yrityksestä luovuttiin. Voidaan sanoa, että kätkentä tuotti hyvän lopputuloksen. Monet henkilöt joutuivat toki kärsimään vankeustuomioita ja ihmisarvoa loukkaavia kuulusteluja, mutta itsenäisyys säilyi ja verenvuodatukseltakin vältyttiin.

Kauhavalaiset kätkevät

Aseitten hajasijoituksessa mukana olleen Jaakko Kangasluoman pojat Aito ja Antti, jotka olivat näitten tapahtumien aikoihin nuoria, muistavat vielä hyvin isänsä mukana olon kätkennässä, eivätkä pojat itsekään aivan sivussa olleet.

Antti, joka oli tapahtuman aikoihin noin 14-vuotias, kertoi saaneensa äidiltään tiedon, että hänen piti valjastaa hevonen pitkänreen eteen ja lähteä hämärtyvässä illassa ajamaan Hahtomaasta kylälle päin, kunnes isä tulee pyörällä vastaan. Silloin vaihdetaan kulkuneuvoja ja kumpikin kääntyy takaisin tulosuuntaansa. Ohjeena oli, että tapahtumasta ei kerrota sivullisille.

Pimeään aikana poikien isä toi kaksi laatikollista suomalaisia pystykorvakiväärejä heinälatoon, joka sijaitsi noin sata metriä perheen kotitalosta etelään. Myöhemmin aselaatikot siirrettiin noin kolmesataa metriä etäämmäksi metsään, jossa oli hiekka monttuja. Aseitten sijoitus oli

syystalvella vuonna 1944. Jälkien hävittämiseksi vedettiin reen perässä havupuun latvaa. Tässä siirtotyössä Aito, joka oli vapautunut juuri sotatoimista, auttoi isäänsä.

Kun kätkentätutkimukset alkoivat, paljastuivat vähitellen mukana olijat. Jaakko Kangasluomakin sai kutsun saapua Kauhavan poliisilaitokselle kuultavaksi, ja myöhemmin hänet siirrettiin Vaasaan, jossa Kangasluomalta kului kolme kuukautta. Siellä Aito kävi isäänsä tapaamassakin.

Metsään kätketyt kivääritkin voitiin siirtää kartanolle säilöön. Kun nahkahihnoista oli pulaa, irrottivat pojat muutamista kivääreistä kantohihnat, joista tuli mainioita hevossuitsien ohjallisia. Jotkut naapurit ihmettelivätkin lähes uutuuttaan kiilteleviä hihnoja, kun toisilla oli koko suitset jäykästä paperinarusta.

Asekätkentä Kangasluoman perheen osalta päättyi siihen, kun konstaapeli Toivo Aspola soitti, että aseet olisi tuotava poliisiasemalle, jossa sotilaspiirin auto oli hakemassa Kauhavalle sijoitettuja aseita. Tämän tehtävän otti Aito Kangasluoma hoitaakseen.

Sippolan korvella, noin puoli kilometriä Lapuan rajasta, Veli ja Paavo Sippolan maiden rajalla, Lapuan tien vieressä on savikaivo, joka on osoittautunut varsinaiseksi kätkentäaarteeksi. Vasta äsken tuli tietoon, että syksyllä 1945 illan hämärähetkinä naarasivat Erkki ja Eero Sippola ko. kaivosta parikymmentä kivääriä, mallia -91, elikkä Suojeluskunnan käytössä olleita aseita. Miehet ehtivät kätkölle päivää ennen kuin Kauhavan poliisit. Tieto asekatkosta oli tullut miehien korviin juuri sopivasti oikealla hetkellä.

Seuraavana päivänä poliisit saivat saaliikseen saman verran aseita, mutta hekään eivät tyhjentäneet koko varastoa, vaan jättivät työn kesken. Talvella tuli Vaasasta sotilasryhmä, joka jatkoi työtä. Itsekin pääsin näkemään, kun tämä sotilasryhmä työskenteli. Aseet oli heitetty kaivoon sulan veden aikana. Sotilaitten työ oli varsin hankalaa, kun vähävetinen kaivo oli paksussa jäässä ja työ piti tehdä jäähän hakatuista avannoista. Kahden viikon aherruksen tuloksena miehet saivat esille parikymmentä kivääriä. Tähän kaivoon heitettyt aseet oli hylätty hävittämistarkoituksessa, sillä alunapitoinen vesi syövyttää kyllä terästäkin.

Keväällä kun kaivo oli jäystä vapaa, me muutamat Sippolan pojat suuntasimme toivorikkaina kaivolle, aseinaamme varsin pitkävartiset ”kräkkäkuokat”, joilla aloitimme naaraustyöt. Aluksi nousi vain vesimärkää sammalta, joka peitti kaivon pinnan. Meinasin jo toivo mennä, mutta uutteruuden tuloksena sammal väheni ja onnistuimme nostamaan maalle vielä seitsemän asetta, jotka olivat jääneet armeijan miehiltä löytämättä. Tämän kaivon kaikki kiväärit olivat vanhoja keisarivallan aikuisia, malliltaan niin sanottuja luppakorvia erotukseksi suomalaisista pystykorvista. Tyytyväisinä astelimme painavine aarteinemme hämärähkössä kevätyössä kohti kotia ja varoimme kaikkia muita tiellä liikkuja.

Siinä vaiheessa meistä nuorukaisista tuli todennäköisesti asekatkijöitä, sillä pidimme aseet ja kunnostimme ne. Hankimme myöhemmin aseisiimme kantoluvatkin ja käytimme niitä metsästykseseen. Tällaisia eri tavoin ”löydettyjä” aseita oli sodan jälkeen käytössä monissa taloissa, mutta useimmat niistä olivat sodasta muistoesineiksi tuotuja.

Veikko Sippola

Lähdeaineisto:

Matti Lukkari.

Asekätkentä

2001